

A karintiai szlovének és a helységnévtáblák*

Az ausztriai nemzetiségek helyzete, nyugati szomszédunk, Ausztria kisebbségpolitikája sosem keltett túlságosan nagy figyelmet idehaza vagy bárhol Európában. Ami több okból sem meglepő. Egyrészt Ausztria az egyik leghomogénebb nemzetállam Európában (már ha a mintegy félmillió bevándorlótól eltekintünk), 8 millió lakosának töredéke tartozik valamelyik őshonos kisebbségi népcsoporthoz, mintegy 15-20 ezer szlovén él Karintiában (szlovén becslések szerint 40-50 ezer), 25 ezer horvát és 5 ezer magyar (e két népcsoport is ennél jóval magasabbra taksálja a valós létszámát) Burgenlandban. Másrészt Ausztriában többség és a kisebbségek együttélése többé-kevésbé nagyobb konfliktusoktól, hírértékű eseményektől mentes, e szempontból az ország a nyugalom szigetének tűnik, főként akkor, ha összevetjük az elmúlt 25 év régiókat érintő politikai földindulásaival, nem egyszer véres eseményekbe torkolló nemzeti-etnikai konfliktusaival.

Magyarország, a magyarországi közvélemény érthetően elsősorban a nagyobb lélekszámú határon túli magyar nemzetrészekkel kapcsolatos problémákra összpontosít. Ugyanakkor mégis érdekes lehet, vajon a legtöbb szomszédos ország ellentmondásokkal, vargabetűkkel, nacionalista törekvésekkel terhelt kisebbségpolitikájához képest az osztrák állam valami mást tud-e felmutatni. Hiszen az egyetlen olyan szomszédunkról van szó, amely sosem tartozott a szocialista berendezkedésű államok közé, demokratikus politikai rendszere konszolidált, több évtizedes múltra tekint vissza.

Ha az átlagosan tájékozott európai polgár előtt nem is ismeretesek kisebbségi villongások Ausztriában, ha többség-kisebbség viszonyát látványosan nem is zavarják erőszakos jellegű konfliktusok, ez nem azt jelenti, hogy ne lennének megoldatlan kérdések, ne lennének nemzetiségi karakterű feszültségek az országban. Eleve óvatosságra intő jel, hogy az osztrák államot a nemzetiségi kérdések kezelése terén nem szokták pozitív példaként emlegetni, nem sorolják az élenjáró kisebbségpolitikai gyakorlattal, modellel büszkélkedő országok közé (mint például Finnországot vagy Dél-Tirol révén Olaszországot).

[*] A tanulmány az Universitas-Győr Alapítvány támogatásával készült.

Az Ausztriában élő nemzetiségek (a német-osztrák terminológia szerint népcsoportok – *Volksgruppen*) közül a burgenlandi magyarok és horvátok többé-kevésbé elégedettek manapság a lehetőségeikkel (bár ez sem volt mindig így), a karintiai szlovén kisebbség azonban az elmúlt száz évben a közelmúltig sikertelenül próbálta elérni helyzetének méltányos rendezését, alapvető kisebbségi jogainak biztosítását vagy éppen a mindennapi gyakorlatba történő átültetését. Ez a kérdés olykor komoly (ha nem is véres) feszültségeket, vitákat generál a tartományban, illetve tágabb értelemben véve Ausztriában. Leginkább az anyanyelven is feltüntetendő helységnévtáblák témájában látszott sokáig feloldhatatlannak az ellentét az osztrák többség és a szlovén kisebbség között.

A következő tanulmányban a karintiai szlovén népcsoport helyzete, azon belül elsősorban a kétnyelvű helységnévtáblák sok évtizede megoldatlan ügye képezi a vizsgálat tárgyát.

I. AZ AUSZTRIAI KISEBBSÉGVÉDELEM JOGI ALAPJAI – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HELYSÉGNÉVHASZNÁLATRA

Az ausztriai kisebbségvédelem alapját az I. világháborút követő, máig hatályos 1920-as St. Germain-i békeszerződés, az osztrák Alkotmány 149. cikkének (1) bekezdése, az 1955-ös államszerződés és az 1976-os népcsoporttörvény képezi. Mindez kiegészül az 1990-es években elfogadott és hatályba lépett két nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentummal, az Európa Tanács által megalkotott kisebbségvédelmi Keretegyezménnyel és a nyelvi chartával, amelyekhez Ausztria is csatlakozott.^[1]

Az I. világháború után Ausztriával megkötött St-Germain-i békeszerződés 66-68. cikke a nemzeti kisebbségek védelméről szól, és a Nemzetek Szövetségének a két világháború között érvényes nemzetközi kisebbségvédelmi rendszerének a részét képezte. Alkotmányerejű rendelkezésekről van szó, amelynek nyomán a kormány mellé tanácsadó testület állt fel a kisebbségvédelem ügyében.

Az 1955. évi, az ország szuverenitását helyreállító osztrák államszerződés 7. cikkében a név szerint említett szlovénokra és horvátokra külön rendelkezések vonatkoztak, a két népcsoport erős jogvédelemben részesült, Ausztria kötelezte magát arra, hogy a szlovén és a horvát népcsoportnak különleges kisebbségi jogokat ad. A 7. cikk szerint Karintia, Burgenland és Stájerország szlovénok vagy horvátok által (is) lakott közigazgatási egységeiben a szlovént vagy a horvátot is hivatalos nyelvként kell használni a német mellett. Az ilyen településeken a topográfiai táblákat, jelzéseket németül és szlovénul/horvátul is ki kell tenni.^[2]

[1] Hivatalos nevük: Keretegyezmény a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Védelméről; Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, előbbi 1995-ben, utóbbit 1992-ben írták alá, mindkettő 1998-ban lépett hatályba.

[2] Az osztrák államszerződés 7(3) cikke: „*In the administrative and judicial districts of Carinthia, Burgenland and Styria, where there are Slovene, Croat or mixed populations, the Slovene or Croat*”

A törvény tehát előírta a kétnyelvű helységnévtáblák használatának kötelezettségét a vegyes lakosságú, szlovénok (és horvátok) által (is) lakott településeken, de annak részleteire nem tért ki, feltételeit nem rögzítette pontosan, mivel nem írt elő nemzetiségi lakossági százalékarányt, mikortól kellene ilyen táblákat kötelezően kirakni. A helységnévtábla-vita voltaképpen ezzel vette kezdetét.

A kisebbségi jogok szabályozását a meghatározó pártok konszenzusával létrejött 1976-os népcsoporttörvény (*Volksgruppengesetz*, kisebbségi törvény) módosította és egységesítette, ekkor lett a magyar és a cseh is elismert kisebbség (a cigányokat 1992-ben, a szlovákokat 1993-ban ismerték el, vagyis Ausztriában ma hat, hivatalosan elismert kisebbség él). Az összes kisebbségre vonatkozó átfogó jogszabály a következő 35 évben (egészen e törvény 2011-es módosításáig) nem született Ausztriában.

A népcsoporttörvény létrehozta a Népcsoportok Konzultatív Tanácsát, amely a központi kormány mellett betöltött tanácsadói szerepkör mellett a kisebbségeknek juttatott állami pénzek elosztásában vesz részt. Tagsága fele részben a népcsoportok képviselőiből, fele részben azon parlamenti pártok küldötteiből, akik a kisebbségek lakta tartományok parlamentjeiben is jelen vannak, valamint a katolikus egyház delegáltjaiból tevődik össze. A szlovénok és a horvátok sokáig nem csatlakoztak a grémiumhoz, mivel kevesellték a tanácsadói státusát, és hiányolták a döntéshozói jogosítványokat. A karintiai szlovénok csak 1989-ben, a horvátok pedig 1993-ban éltek e jogukkal, ekkor küldtek először képviselőket a népcsoportok tanácsába.^[3]

Az oktatási, nyelvhasználati jogok, a kétnyelvű helységnévtáblák terén az 1976-os, inkább általános megfogalmazásokat tartalmazó kerettörvény végrehajtására vonatkozó 1977-es rendeletek konkretizálták a feltételeket, abban az esetben adva lehetőséget a nemzetiségek nyelvhasználatára, ha az adott településen a kisebbség arányszáma eléri az összlakosság 25%-át. Az ilyen településeken a helyi önkormányzat hatáskörébe tartozó közfeliratokat, utcatáblákat kétnyelvűekre kell cserélni. 1977-ben a kormány kibocsátotta a földrajzi elnevezésekről szóló rendeletét – sokáig ez volt a legutolsó jogszabályi rendelkezés ebben a kérdésben –, amely tételesen felsorolta azt a 91 települést, ahol előírta a szlovén-német kétnyelvű feliratok, helységnévtáblák kihelyezését.^[4]

A nemzetközi jog is előír e témában kötelezettségeket Ausztria, illetve jogokat a kisebbségei számára. Az Európa Tanács 1995-ös kisebbségvédelmi Keretegyezményéhez Ausztria is csatlakozott, a dokumentum 11.3. cikke kimondja, hogy azokon a területeken, ahol egy adott nemzeti kisebbséghez tartozó személyek jelentős számban (substantial numbers) élnek, és körükben igény van rá,

• *language shall be accepted as an official language in addition to German. In such districts topographical terminology and inscriptions shall be in the Slovene or Croat language as well in German.*"

[3] Szász, 2007, 5331.; Szoták, 2002.

[4] Veiter, 1979.; Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.

ott a településneveket, utcaneveket és egyéb topográfiai jelzéseket a kisebbség nyelvén is fel kell tüntetni.^[5]

A Keretegyezmény 1998-as hatályba lépése óta háromszor készült Ausztriáról országjelentés, legutoljára 2010-ben (ez alapján az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2012 júniusában bocsátotta ki ajánlásait az ország számára). Ausztria ekkor azt ígérte, hogy az Alkotmánybíróság döntése után legkésőbb 2013-ban rendezik a helységnevtáblák kérdését, ezt elvben idő előtt teljesítette. A negyedik országjelentésnek elvben 2014-ben kell elkészülnie, de novemberig még nem hozták nyilvánosságra.^[6]

Ami pedig az Európa Tanács másik nagy jelentőségű kodifikált multilaterális kisebbségvédelmi dokumentumát, a nemzetiségek által használt nyelveket védő európai chartát illeti, a helyi hivatalos nyelvhasználatot szabályozó rész (10.2. cikk) azokban a közigazgatási egységekben állapít meg nyelvi jogokat, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelveket beszélők aránya ezt indokolja. Ezen a téren a nyelvi charta sem állapít meg tehát lakossági számarányt.

Ebből a részből az osztrák állam a b) és d) pontot vállalta, ezek szerint a nyelvi kisebbséghez tartozók szóban és írásban használhatják anyanyelvüket a helyi ügyintézésben, valamint a helyi szervek a hivatalos dokumentumokat a helyi kisebbségi nyelveken is közzéteszik. Ausztria a helységnevtáblák kisebbségi nyelven való feltüntetésének jogát tartalmazó g) pontot nem vállalta a menüből. Ez a pont úgy szól, hogy az adott regionális vagy kisebbségi nyelve(ke)n is fel kell tüntetni a hagyományos és korrekt formáját a helységneveknek, ha szükséges, a hivatalos nyelvi változattal együtt.^[7]

A nyelvi charta ausztriai végrehajtásáról is háromszor készült országjelentés, a legutolsó 2011-ben született meg, és a szakértői bizottság értékelését követően 2012. november végén fogadta el az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága.^[8]

A nem kodifikált, ajánlás értékű kisebbségvédelmi joganyagban is fellelhetőek támpontok a helységnevhazsnálat kérdésében. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) kisebbségi főbiztosának oslói ajánlása a nemzeti

[5] A kisebbségvédelmi keretegyezmény 11(3) cikke: „*In areas traditionally inhabited by substantial numbers of persons belonging to a national minority, the Parties shall endeavour, in the framework of their legal system, including, where appropriate, agreements with other States, and taking into account their specific conditions, to display traditional local names, street names and other topographical indications intended for the public also in the minority language when there is a sufficient demand for such indications.*”

[6] Framework convention for the protection of national minorities. (Elérhető: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/Table_en.asp#Austria.)

[7] „*A nyelvi charta 10(2) g pontja:2. In respect of the local and regional authorities on whose territory the number of residents who are users of regional or minority languages is such as to justify the measures specified below, the Parties undertake to allow and/or encourage: g. the use or adoption, if necessary in conjunction with the name in the official language(s), of traditional and correct forms of place-names in regional or minority languages.*”

[8] European Charter for Regional or Minority Languages. (Elérhető: http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/default_en.asp#Austria.)

kisebbségek nyelvi jogairól szólva külön pontban rögzíti a helységnévhaszná-
lattal kapcsolatos jogokat. A 3. pont szerint a kisebbségekhez tartozó személyek
által szignifikáns számban lakott területeken, ha igényük is van rá, a kisebbség
nyelvén is fel kell tüntetni a település és az utcák nevét, és egyéb topográfiai
jelzéseket. A megfogalmazás hasonlít a Keretegyezményben foglaltakra, és ez
esetben sincs százalékos arányhoz kötve a jog.^[9]

Az, hogy a „releváns”, „szignifikáns”, „jelentős” szám mit is jelenthet a
gyakorlatban, nehéz megválaszolni. Kiindulópontot azonban az idézett nemzet-
közi jogi dokumentumok körében is találunk. A nyelvi charta megvalósulását
vizsgáló szakértői bizottság néhány éve Szlovákia kapcsán magasnak nevezte
a 20%-os kisebbségi lakossági arányszámot, amihez a szlovák állam a nyelvi
jogok gyakorlását köthette.^[10] A szakértői álláspont hatására Pozsony arra tett
ígéretet, hogy 15%-ra leviszi az arányt. Ez alapján elvben 20%-nál kisebb szük-
séges lakossági arányszámmal kalkulálhatunk a karintiai szlovének esetében is.

Az ebből a szempontból élenjárónak nevezhető kisebbségvédelmi gyakor-
latú országokban 10%-nál is kisebb arányszámokhoz kötik a nyelvhasználatot.
Finnországban a svédekre vonatkozóan a települések szintjén 8%-os küszöb van
érvényben, ezt az arányt elérve nem csak a kétnyelvű táblákat teszik ki, hanem
minden adminisztráció két nyelven zajlik az adott településen. Sőt, ugyanez
a százalékos előírás érvényes Szlovéniában is, mégpedig a Muraközben élő
magyarokra és az isztriai olaszokra vonatkozóan (a németekre viszont nem,
őket ugyanis az ország nem ismeri el őshonos kisebbségként).

A jogi kereten túl a gyakorlatban figyelmet érdemlő az osztrák kisebbségpoli-
tika túlbuzgónak semmiképpen sem nevezhető passzivitása: a többségi nemzet
és a politikai hatalom hangoztatott jóindulata konkrét lépésekben nem mani-
fesztálódott. Az osztrák állam 1955-től évtizedeken át messze nem volt olyan
kisebbségbarát, mint ahogy a hivatalos álláspont sugallta, a léghő nem kedve-
zett a kisebbségi önazonosság fenntartásához. A szlovén, a magyar, a horvát
nyelv ilyen feltételek és körülmények között a 80-as évek végéig fokozatosan
visszaszorult a társadalmi létből. Az osztrák kisebbségpolitika kettős célja 1989-
ig nagyjából változatlan maradt, s lényegében teljesítése sikeresnek mondható:
a három népcsoport úgy integrálódott a többségi társadalomba, hogy többsége
egyúttal asszimilálódott is.

A helységnévtáblák kérdésében is tetten érhető ez a passzív, halogató magatartás.
Burgenlandban például a helységneveket az ezredfordulóig nem írták ki
horvátul, mivel nem született meg az erre vonatkozó végrehajtási rendelkezés,

[9] Az EBESZ kisebbségi főbiztos oslói ajánlásának 3. pontja: „*In areas inhabited by significant numbers of persons belonging to a national minority and when there is sufficient demand, public authorities shall make provision for the display, also in the minority language, of local names, street names and other topographical indications intended for the public.*”

[10] Szlovákia kilenc kisebbségre vállalta a közigazgatási nyelvhasználatra vonatkozó részt, de csak három kisebbség érte el legalább egy közigazgatási egységben a 20%-ot.

és a településnevek kiírása állami kompetencia Ausztriában, ahol egyébiránt a kisebbségpolitika nem egységes, hanem országos, tartományi és önkormányzati szintre tagolódik. Karintiában a szlovén nyelvű településtáblák ügye a közel-múltig rendezetlen maradt, a tartomány és az osztrák állam csaknem hatvan évig nem volt képes tartós és legitím megoldást találni.

Hosszú passzivitás és csend után a 90-es években az osztrák kisebbségvédelem feltűnően tevékeny és valamivel kisebbségbarátibbá vált, a három viszonylag tömörszerűen élő nemzetiség (szlovén, horvát, magyar) számára biztosított kisebbségi jogok egységesedtek és egyben szélesebb körűek lettek, a kétezres években azonban a lendület elapadt.

II. A KARINTIAI SZLOVÉNOK - TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A történelem a karintiai osztrák-németek és szlovénok között súlyos félreértésekkel, sérelmekkel terhelt, ez máig igen érzékeny teszi kapcsolatukat, a szlovén kérdés Ausztriában folyamatosan élő probléma, ami egyrészt a Karintiában élő szlovénok helyzetét, másrészt az első világháború vége óta kialakult határokra (nevezetesen a tartomány déli határaitól, a hajdani jugoszláv-osztrák, mai szlovén-osztrák határról) szóló vitát is magába foglalja.

A szlovén népcsoport a tartomány őslakójának is tekinthető, a 7. század óta élnek itt kimutathatóan, ekkor jött létre a délszláv törzsek által alapított Karantánia hercegség. A terület és lakói rövidesen bajor uralom alatt találtak magukat, áttértek a nyugati keresztény vallásra, a 9. század elején pedig a német-római császárság alattvalói lettek, de a mai Karintiához képest nagyobb területtel bíró hercegség bizonyos önállósága megmaradt.^[11]

Karintia a 13-15. sz. között került Habsburg kézre. A délszláv népesség a következő évszázadokban nyelvében, kultúrájában nem németesedett el. A 19. század közepén egész Karintia egyharmada szlovénül beszélt. Dél-Karintia homogén szlovén nyelvű terület volt, benne az inkább németajkúak által lakott enklávéval, Klagenfurttal (szlovénul Celovec).

A nemzetté válások, nemzeti ébredések folyamata a tartomány lakóit sem hagyta érintetlenül, elindult kulturális önszerveződésük. A tartomány fővárosa, Klagenfurt az 1850-es évekre valóságos szlovén kulturális központtá vált, szlovén kiadó működött, négy szlovén nyelvű újság jelent meg.

A szlovén népcsoport a dualizmus időszakában a többi ausztriai „néptörzshöz” hasonlóan széles jogvédelmet élvezett, az időszakot egyfajta aranykorként is emlegetik. 1872-ben megnyitotta kapuit Karintia első német-szlovén kétnyelvű

[11] Vége a tábla-játéknak?, 2011. (Elérhető: <http://www.szervuszausztria.hu/ausztriapolitika/szervuszausztria-politika-karintia-szloven-kisebbsseg-76929.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.); Szászi, 2007, 5331.; Die Kärntner Slowenen., 2003, 2. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>.); Ogris, 2011, 30-32.

iskolája, sokan innen datálják a helyi német nyelvű többség és a szlovén nyelvű kisebbség közti konfliktusokat, ekkor tört ki közöttük a máig dúló – némi túlzással – nyelvi háború, két nacionalizmus kezdett egymásnak feszülni.^[12] A 80-as években Karintia déli részén mintegy 85 ezer szlovén élt kompakt tömbben.

A vesztes világháború, a monarchia felbomlása után Ausztria és az új délszláv államalakulat is magának igényelte a szlovénok által is lakott alsó-karintiai területeket. Az első világháborút követően Karintia státusa, hovatarozása az egyik legtöbb vitát kiváltó téma volt a béketárgyalásokon. Párizsban nem tudtak megállapodni az új délszláv állam és Ausztria között húzóódó határvonalról. Karintia nagy részét és fővárosát, Klagenfurtot 1919-ben délszláv csapatok foglalták el, a tartomány forrongott, számos mozgalom alakult. 1920 őszén végül népszavazást írtak ki a tartományban, ez a helyi referendum döntött a két ország között húzóódó határról. Az itt élők, nem csak a németek, hanem a szlovénok is többségében az osztrák opciót választották (a voksolók 59%-a szavazott Ausztria mellett), így Karintia egésze Ausztriánál maradt, a tartomány területi egysége megőrződött. De a határprobléma, a területi probléma konfliktusforrásként fennmaradt, és tovább szaporította a történelmi sérelmeket.^[13]

A szlovénok a Monarchia idején élvezett jogaikat elveszítették, helyükbe az osztrák állammal kötött békeszerződés kisebbségvédelmi klauzulái léptek, amelyek a jogok egy alacsonyabb szintjét garantálták a Nemzetek Szövetsége kisebbségvédelmi rendszerének részeként.

Pontosabban garantálták volna, ugyanis a szlovénokkal szemben egy türelmetlenebb, germanizáló politikai kurzus vette kezdetét az identitásproblémákkal küzdő osztrák államban, a két világháború között a szlovénok a korábbi státusukhoz képest jóval hátrányosabb helyzetbe kerültek. A szlovénok kulturális autonómiára törekedtek, mindhiába. A kétnyelvű helységnevtáblákat német nyelvűek váltották fel, a szlovén nyelvű gyűléseket betiltották, azoknak, akik a népszavazáson a délszláv államhoz csatlakozást választották, igyekeztek megkeseríteni az életét, s kivándorlásra kényszeríteni. 1936-ban betiltották a szlovén tannyelvű oktatást, tilossá vált a szlovén politikai és gazdasági szervezetek létrehozása is. A szlovénok csupán bizonyos szűk kulturális jogokkal rendelkeztek, igyekeztek ezt önerőből, önszerveződéssel maximálisan ki is használni. Habár a pressziók hatására a népcsoport számban megfogyatkozott (legalábbis a hivatalos kimutatások szerint, ami nem veendő szentírásnak), a többség identitása és a közösség kohéziója, összetartása inkább megerősödött.^[14]

[12] Szászi, 2007, 5331.; Die Kärntner Slowenen, 2003, 3-4. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>.)

[13] Vége a tábla-játéknak?, 2011. (Elérhető: <http://www.szervusausztria.hu/ausztriapolitika/szervusausztria-politika-karintia-szloven-kisebbség-76929.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.); Szászi, 2007, 5331.; Szoták, 2002.; Die Kärntner Slowenen, 2003, 5. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>.)

[14] Slovene in Austria, 1998, 1. (Elérhető: <http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/eslove/an/i2/i2.html> Research Centre of Multilingualism. Letöltés ideje: 2014.08.29.); Die Kärntner

A modernizáció, az iparosodás, valamint a szlovénellenes politikai kurzus megtették a magukét. A hivatalos adatok szerint 1910-ben 66 ezren, 1940-ben 43 ezren beszéltek a tartományban szlovénul, százalékosan kifejezve 1919-ben a tartomány népességének 18%-a, 1940-ben már kevesebb mint 10%-a volt szlovénajkú.^[15]

Az Anschluss után, 1938–45 között, a náci Németország állampolgáraiként a karintiai szlovénok legvészterheesebb éveiket élték át. Erőszakos németesítés, durva asszimilálás kezdődött. A szlovén nyelvet eltűntették az iskolákból, a közéletből, betiltottak minden szlovén szervezetet, kultúrházait lerombolták, sokukat kitelepítették, deportálták, kivégezték. A világháború éveiben Ausztria lakói közül egyedül a karintiai szlovénok szálltak szembe fegyverrel a náci ellen, partizánakcióik az egész tartományra kiterjedtek.

A második világháború után Karintia brit megszállás alá került. A tartomány hovatarozásáról szóló vita ismét kiújult, ráadásul súlyos ideológia konfliktussal terhelt, hiszen a kommunista Jugoszlávia és a Nyugat került szembe egymással az olasz-jugoszláv és az osztrák-jugoszláv határon. A karintiai szlovénok a két ideológia tűzvonalaiba kerültek, egy részük az ellenállás idején a jugoszláv kommunista partizánok oldalán harcolt, őket a britek mellőzni próbálták, a szlovénok két részre szakadtak. 1945 után a tartomány vegyes lakosságú déli területein kétnyelvű iskolarendszer kezdett el működni, a szlovén Karintia második hivatalos nyelvvé vált, a szlovén nyelvű közéletet, sajtót, a kétnyelvű iskolákat a britek azonban saját, közvetlen befolyásuk, irányításuk alá vonták.^[16]

1. Helységnevtábla-ügy – az osztrák államszerződéstől a század végéig

1955 után a megszállás befejeződését, a brit csapatok tartományból való kivonulását, az osztrák állam teljes szuverenitásának elnyerését követően az osztrák államszerződés a szlovénokra is vonatkozó kisebbségbarát előírásai dacára szlovénellenesebb kurzus vette kezdetét. Pedig a dokumentum elvben különleges jogokat biztosított, beleértve a kétnyelvű földrajzi megnevezések és helységnevtáblák használatának jogát – a részletszabályok kidolgozása azonban hiányzott. Az ötvenes évek végén a szlovén nyelv elveszítette hivatalos státusát, majd 1959-ben eltörölték a tartomány általános iskoláiban kötelező kétnyelvű képzést, hiába

- Slowenen, 2003, 5-7. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>); Ogris, 2011, 42-44.; Die Geschichte des slowenischen Volkes in Kärnten. (Elérhető: http://www.slo.at/izseljenci/ge_main.htm)

[15] Slovene in Austria, 1998, 1. (Elérhető: <http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/eslove/an/i2/i2.html> Research Centre of Multilingualism. Letöltés ideje: 2014.08.29.); Die Kärntner Slowenen, 2003, 6. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>); Ogris, 2011, 60-61.

[16] Die Kärntner Slowenen, 2003, 8-10. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>); Die Geschichte des slowenischen Volkes in Kärnten. (Elérhető: http://www.slo.at/izseljenci/ge_main.htm.)

sztrájkoltak emiatt a szlovénok. (Az ausztriai kisebbségek közül kétségtelenül a szlovénok harcoltak mindig is a legelszántabban és legerőteljesebben a jogaikért).^[17]

Tovább folytatódott a karintiai szlovénok létszámának csökkenése, 1961-ben már csak 25 ezer szlovén anyanyelvű élt Karintiában, a fogyatkozást mutató trend azután sem fordult meg.

Az 50-es évek második felétől a szlovén nyelvű helységnevtáblák ügye visszatérő konfliktusforrássá vált, a szlovénok nem tudtak érvényt szerezni erre vonatkozó jogaiknak, rendkívül kevés településen rakták ki a német mellé a szlovén nyelvű helységnevtáblákat.

A „táblaháború” tehát elkezdődött. Ennek szociálpszichológiai hátterét az képezheti, hogy ezek a táblák erősíthették volna a kisebbség identitástudatát, biztonságérzetét, a többségi társadalom tagjai azonban attól tartottak, hogy ez csak az első lépés, hosszabb távon a szlovénok az általuk lakott területet el akarják szakítani az országtól.

1970-ben, a Karintia déli részének hovatartozásáról döntő népszavazás ötvenedik évfordulóján ismét az érdeklődés homlokterébe és a viták kereszttűzébe került a tartományban élő szlovén kisebbség helyzete, a figyelem elsősorban a kétnyelvű helységnevtáblák ügyére terelődött. A vita elmérgesedett, valóságos „névtábla-vihar” tört ki a nemzeti érzelmű helyi osztrákok és szlovénok között. Utóbbiak mintegy nyolcszáz településen követeltek kétnyelvű feliratokat.

Ebben a légkörben a Bruno Kreisky által vezetett szociáldemokrata osztrák kormány, az állam történetében először 1972-ben kísérletet tett a kétnyelvű helységnevtáblák használatának részletes és pontos szabályozására. A kormány rendezési szándékát főként a dél-tiroli németiség területi autonómiájának kérdésében elért áttörés, az Ausztria és Olaszország között megszületett megállapodás váltotta ki, ami után ténylegesen megvalósult Dél-Tirol speciális státusa. A kétségtelen külpolitikai siker arra sarkallta az anyaállamként eredményt elérő Ausztriát, hogy „befogadó” államként gyakoroljon gesztust az egyik, a dél-tiroli németajkú közösség tizedét sem kitevő hazai kisebbsége irányába. A Kreisky-kormány olyan rendelkezést hozott (*Ortstafelsturm*), ami 20%-nál húzta meg a határt, vagyis a kétnyelvű helységnevtáblák felállításához szükséges szlovén lakossági arányszámot, ami 205 települést jelentett.^[18]

A kétnyelvű táblák felállítása még abban az évben megkezdődött, de félbe is maradt. Dél-Karintia német ajkú lakosai ugyanis felháborodva tiltakoztak, a táblák kihelyezését vehemensebb nacionalista társaik tettelesen, erőszakkal meggátolták, éjszakánként lefestették vagy éppen leszerelték, sőt, a régebb

[17] Vége a tábla-játéknak?, 2011. (Elérhető: <http://www.szervusausztria.hu/ausztriapolitika/szervusausztria-politika-karintia-szloven-kisebbsseg-76929.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.); Sztóák, 2002.

[18] A karintiai „helységnevtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/a-karintiai-helysegnevtabla-vita-tortenete>. Letöltés ideje: 2014.08.27.); Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.; Die Kärntner Slowenen, 2003, 12–13. (Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>.); Der Kärntner Ortstafelstreit. (Elérhető: <http://www.mein-oesterreich.info/geschichte/ortstafelstreit.htm>.)

óta kint lévőket is leszedték (szlovén szervezetek tagjai pedig éjjelente táblákat szereltek fel, illetve vissza), a kétnyelvű táblák felállításának „bűnében vétkes” SPÖ aktivistáit Karintiában tojjással és paradicsommal megdobálták.^[19] A határozatot végül nem hajtották végre.

Az 1976-os népcsoport-törvény alapján egy évvel később (még mindig Bruno Kreisky kormányfősége idején) megszületett az a rendelet, amely 25%-os lakossági arányhoz kötötte a kisebbségi nyelvhasználati jogokat, és tételesen felsorolta azokat a karintiai településeket, ahol német-szlovén kétnyelvű táblákat kell felállítani. A táblákat azonban a karintiai osztrák nacionalisták ellenállása miatt ezúttal sem sikerült minden helyen felállítani, a rendelet előírásai nem váltak gyakorlattá. A németajkú karintiaiak és szervezeteik, ahogyan az 1955-ös előírások bizonytalanságaira támaszkodva eddig is tették, 1976 után továbbra is elszabotálták az új rendelkezések végrehajtását.

2. A kétnyelvű zóna

A szlovénok jogait biztosító 1955-ös államszerződés 7. cikke a területi elvre épül, vagyis személyi kataszterek nem készülnek. Ez alapján akkoriban a tartományi parlament meghatározott egy 35 járásra kiterjedő kétnyelvű területet Karintiában, ahol a szlovén kisebbségre vonatkozóan speciális szabályok érvényesültek.

Azonban sem ebben, sem a következő évtizedek más jogszabályaiban – beleértve a népcsoporttörvényt is – nem lett pontosan meghatározva a kisebbségi nyelvhasználat, ez a helyzet a pártpolitika kiszolgáltatottjává tette. A konkrét nyelvhasználati szabályokról a tartományi és a helyi önkormányzat döntött.^[20]

A 35 járás közül csupán 6-ban voltak a helységnévtáblák kétnyelvűek, 13 járásban elvi szinten (de a gyakorlatban többnyire nem) a szlovén is hivatalos nyelvvé vált az önkormányzat ügyeiben, 9-ben volt használható a szlovén nyelv a helyi rendőrséggel szemben, ugyanakkor a zóna mindegyik templomában a kisebbség nyelvén is elhangozhatott az istentisztelet.

A területi elvet az 1959-es kisebbségi oktatási törvény is tartalmazza, a kétnyelvű zóna a szlovén kisebbségi oktatási rendszer földrajzi övezetét jelenti egyben, az ide tartozó települések általános iskoláiban maradt jogi lehetőség az anyanyelvű oktatásra, a kisebbségi oktatással járó többletköltségeket elvben az osztrák állam állta (az euro bevezetéséig ez évente 100 millió schillinget tett ki). Valójában a szlovénok lakta településeken a 80-as évek vége óta működhetnek akadálytalanul a kétnyelvű iskolák, ám anyagi gondokkal küszködnek, támogatásuk mértéke nem elégséges.^[21]

[19] Nincs vége a helységnévtábla-vitának Ausztriában, 2011. (Elérhető: <http://www.hirek.sk/kulfold/20110406081906/>. Letöltés ideje: 2014.09.11.); Szászi, 2007, 5331.; Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.

[20] Busch, 1997.

[21] Wiegele, 1995, 198–201.

A zónán belül a kétnyelvűség aszimmetriája érvényesül. A szlovént nagyon kevés hivatalos helyen lehet használni az általános iskolákon kívül (a szlovének szocializációja az oktatás első éveiben az anyanyelvükön zajlik) a médiában, a társadalmi környezetben a német a domináns nyelv. A szlovén közösségek tagjai kivétel nélkül kétnyelvűek (egyre gyengülő szlovén nyelvtudással), míg a németek közül alig néhányan ismerik a szlovén nyelvet.

Az utóbbi évtizedek modernizációja a hagyományosan kistelepülési életmódot sem kerülte el, sokan beköltöztek a tartomány fővárosába, Klagenfurtba, ami azért is volt problematikus, mert a 90-es évek elejéig a város nem tartozott bele a tartomány által meghatározott kétnyelvű zónába. 1991-ben a Legfelsőbb Bíróság döntésére volt szükség, hogy lehetővé váljék az övezeten kívül is a kétnyelvű képzés, erre igény szerint (*nachhaltiger Bedarf*), legkevesebb 7 tanuló kérése esetén kerülhet sor.

3. A kétezres évek fejleményei

A szlovének száma az 2001-es népszámlálás alapján már csupán 13 ezer volt a tartomány félmillió lakosából (Ausztria más részein, főleg Stájerországban további 5 ezer állampolgár vallotta magát szlovén anyanyelvűnek), a népcsoport létszámának csökkenése trendszerű.

A különböző kutatások egy része, a helyi szlovén szervezetek és a katolikus egyház ennél jóval többre, a kétszeresére becsüli a valós számot, és 40-50 ezer szlovén nyelvűről beszélnek. A helyi katolikus egyház szerint 55 ezer karintiai ért szlovénul és 33 ezer beszél rendszeresen. A helyi szlovén pártra általában 5 ezren szavaznak, a helyi szlovén lapok 4 ezer példányban kelnek el, azaz mintegy 5-8 ezer közé tehető az aktív szlovén nyelvű közéletet élők száma.^[22] A rendelkezésre álló adatok alapján a szlovén nyelvű polgárok száma mintegy 15-20 ezer főre becsülhető, ami Karintia lakosságának 3%-át jelenti.

A szlovén népcsoport képviselői a fogyást az asszimilációs politika következményének tekintik, és hiányolják az osztrák állam kisebbségvédelmi intézkedéseit (például a kultúra és az oktatás területén, illetve a garantált parlamenti képviseletet a tartományi parlamentben). A többségi nemzet kisebbségbarátóságának hiányát szerintük legékeesebben a kétnyelvű helységnévtáblák körüli hercehurca, vonakodás igazolja.

A tartomány hagyományos etnikai dualizmusa ma is jellemző. A gazdasági és kulturális centrumok, a városok németajkúak által lakottak, a szlovén népcsoport legnagyobb része inkább a falvakban és szórványhelyzetben él, lokálisan is csaknem mindenhol kisebbségben vannak. Ma Karintia szlovének

[22] Vége a tábla-játéknak?, 2011. (Elérhető: <http://www.szervusz ausztria.hu/ausztrapolitika/szervusz ausztria-politika-karintia-szloven-kisebbsseg-76929.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

lakta, kétnyelvű része nagyjából déli három völgyet jelent (Jauntal, Rosental, Gaital), ahol néhány településen a lakosság többsége szlovén.^[23]

A kétnyelvű településeken kimutathatóan egyre inkább teret veszít a szlovén nyelv a némettel szemben, a szlovénok kétnyelvűségi hagyománya felbomlásban, a szlovén önazonosság, s legfőképp a nyelv nehezen tudja tartani magát. Annál is inkább, mivel az iskolákban, a nyilvános életben, a karintiai szlovén irodalomban, újságokban, médiában a standardizált szlovén használatos, míg a családokban, a helyi közösségekben a helyi szlovén dialektus.

A népcsoportnak van egy kis létszámú kemény magja, akik nem csak a magánéletben használják a nyelvet, hanem a közéletben is ezt próbálják tenni. A nagy többség azonban már a családban is ritkán beszél szlovénul, a migráció is folyamatos. A települések nem-szlovén nyelvű része egyre kevésbé érzi készletnek a szlovén nyelv megtanulását, a kétnyelvűség részükről egyre valószínűtlenebb, míg a szlovénok kezdik elveszíteni anyanyelvüket.

A szlovén népcsoport kis létszámú, de erős intézményi bázissal rendelkező kisebbség. Számos kulturális és politikai szervezetük működik. A legnagyobb politikai jellegű formáció a Karintiai Szlovénok Tanácsa (NSKS, *Rat der Kärntner Slowenen*). A Szlovén Kulturális Szövetség (*Slowenischer Kulturverband - Slovenska Prosvetna Zveza*, SPZ) adja hagyományosan a kormány melletti kisebbségi tanácsadó szerv szlovén tagját. A másik fontos kulturális szerveződéjük a *Christlicher Kulturverband (Kršćanska Kulturna Zveza, KKZ)*. Közöttük a nézetkülönbségek a 90-es évek óta a korábbiakhoz képest nem túl jelentősek. A két kulturális szervezet helyi szinteken nagyon aktív, a család identitásőrző szerepének csökkenését felismerve a helyi közösségeket próbálják felrázni és a szlovén oktatás feltételein javítani.^[24]

A karintiai katolikus egyház szerepe nem elhanyagolható a szlovén kisebbség fennmaradásának szempontjából. Karintia egy püspökséget alkot, de az egyház sohasem vett részt semmiféle németesítésben, sőt, tannyelvű iskoláival, istentiszteleteivel védte a szlovénok identitását. Az idősebb szlovénok 95%-a ma is hetente jár templomba, nagy az egyház befolyása az életükre. A két nyelvi közösség integrálása érdekében a dél-karintiai papok 80%-a mindkét nyelven egyszerre tartja az egyházi szertartásokat, s csupán 20%-uk tart külön miséket.

A szlovén népcsoport a 90-es évektől különösen erős kulturális kapcsolatokat épített ki az anyaállammal, de az Arge-Alp együttműködés keretein belül az olaszországi szlovénokkal is. A határon átnyúló regionális együttműködések a jövő nagy ígérését hordozzák a népcsoportnak, hiszen Dél-Karintia a bipoláris világ nyugati periferiájának, illetve Ausztria periferiájának pozícióját cserélheti fel egy dinamikus térségre.

[23] Pl. Zell/Pfarre, Zell/Winkel, Ebriach, Leppen, Kömmelgupf, St. Margarethen bei Bleiburg. (Wiegele, 1995, 198.)

[24] Ogris, 2011, 62-63.

Mindezek ellenére a nyelv így is veszélyben van, mivel a családokban nem öröklődik a szlovén nyelv és identitás, és az intézményhálózat, főleg a szlovén oktatási rendszer ahhoz nem elegendő, hogy pótolni tudják ezt a hiányosságot.

A szlovén népcsoport asszimilálódásának jele az elöregedés, a nyelvet beszélők átlagéletkora egyre magasabb, a fiatalok nyelv-, és identitásváltása az önreprodukciót veszélyezteti. A szlovénok számát a gazdasági környezet is apasztja, Karintia gazdasági mutatói az osztrák átlaghoz képest kedvezőtlenek, a munkanélküliségi ráta magas, a szlovénok ráadásul főként a mezőgazdaságban tevékenykednek, a migrációs jelenségek ezek után nem meglepőek.

4. Helységnévtáblák: újabb próbálkozások (2001–2011)

Ausztriában a nemzetiségek helyzete a 90-es évek végétől bonyolultabbá, nehezebbé vált. Karintiában kezdődött, amikor 1999-ben a jobboldali populista Osztrák Szabadságpárt (FPÖ) vezetője, Jörg Haider került a tartományfőnöki pozícióba. Karintia történetének leghíresebb, leghírhedtebb vezetője először az ottani szlovén népcsoport helyzetét nehezítette meg, majd miután a párt kisebbségi koalíciós partnerként kormányra került, a jelenség kiterjedt egész Ausztriára.^[25] A Haider vezette FPÖ a szlovénelles karintiai nacionalizmusra építkezve formálódott a tartomány meghatározó politikai erejévé, majd országos jelentőségű parlamenti párttá, kormányerővé nőtte ki magát. 2000-ben egy rövid ideig úgy tűnt, hogy a szabadságpárti tartományfőnök hajlandó engedelményeket tenni és nyitottabb lesz a szlovén népcsoport igényei iránt, de néhány gesztusa pusztán annak és addig szólt, amiért és amíg az Európai Unióban az FPÖ-vel kiegészült osztrák kormány szalonképtelennek bizonyult.

2000-ben az első burgenlandi német-horvát kétnyelvű táblák felállításával újult ki a vita Karintiában. (Burgenlandban ekkor született meg az a topográfia-rendelet, amely lehetővé tette, hogy a helységnévtáblákat a német mellett horvát és magyar nyelven is feltüntessék.^[26]) Az ottani szlovénok a népcsoporttörvény módosítását követelték, ám Karintia politikai vezetése erről hallani sem akart.^[27]

2001-ben az osztrák alkotmánybíróság népcsoport-törvényben előírtakat módosította, hiányos rendelkezéseit pontosította. Alkotmányellenesnek és túl magasnak nyilvánította a kisebbségi nyelvhasználatot (beleértve a kétnyelvű helységnévtáblákat) hosszú ideje 25%-os kisebbségi lakosságárányhoz kötő minimumfeltételt, hatálytalanította a kétnyelvű helységnévtáblákra vonatkozó, ilyen arányt rögzítő 1977-es rendeletet. Helyette 10%-ban rögzítette az irányadó

[25] Haider 1989-1991 között, majd 1999-től 2008-as haláláig állt Karintia élén.

[26] Topographieverordnung - Burgenland, BGB1.IINr. 170/2000. Négy településre (Felsőőr, Alsóőr, Őrsziget, Felsőpulya) kerültek ki magyar-német kétnyelvű táblák, és itt a magyar nyelv 2000. október 1-től a hivatalokban is használható. (Szoták, 2002.)

[27] A karintiai „helységnévtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/a-karintiai-helysegnevtabla-vita-tortenete>. Letöltés ideje: 2014.08.27.); Feldner - Karner - Sadovnik - Stritzl - Sturm, 2011.

küszöböt, vagyis legalább 10%-os szlovén népesség esetén kötelezően előírta a kétnyelvű helységnévtáblák kihelyezését, és egy évet adott az új, immár alkotmányos szabályok megalkotására.^[28]

Az alkotmánybíróság 2002 nyarán ismét megerősítette, hogy az 1955-ös államszerződés 7. cikke alapján a karintiai szlovének által (is) lakott területen a szlovént második hivatali nyelvvé kell tenni, kétnyelvű helységnévtáblákat kell elhelyezni, valamint biztosítani kell a kétnyelvű oktatáshoz való jogot.^[29]

Karintia nacionalista vezetése azonban kijátszotta, elszabotálta a helységnévtáblás előírást, Haider folyamatosan megakadályozott minden megoldási kísérletet, ami a fennálló viszonyoknál kedvezőbb helyzetbe hozta volna névtábla-ügyben a tartományban élő szlovénokat. Indokai változatosak voltak. A kétnyelvű táblák felállítása ellen hagyományosan azzal érvelt, hogy ezzel vérszemet kapna a szlovén népcsoport és anyaországa, Szlovénia, hiszen a déli szomszéd alsó-karintiai területekre tart igényt, meg akarja szerezni Karintia déli részét, és minden kisebbségvédő lépés ezt a szándékot segíti. Más részről arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alkotmánybíróság túllépett a hatáskörén, amikor a 10%-os határozatát meghozta, és tartományi népszámlálást kívánt kiírni, amely igazolná, hogy jóval kevesebb településen éri el a szlovén lakosok aránya a helyi népesség tizedét.^[30] De azt is kitalálta, hogy az autóvezetők megzavarodnak a kétnyelvű táblák láttán, s erre hivatkozva leleményes módját választotta az alkotmánybírósági határozatok elszabotálásának, megkerülésének: két külön táblát rakatott ki, mégpedig úgy, hogy nagyméretű német nyelvű helységnévtáblák alá került a csöppnyi szlovén nyelvű, kiegészítő tábla, amit autóból menet közben elolvasni, érzékelni szinte képtelenség volt. A szellemes próbálkozást az alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősítette.^[31]

A karintiai szlovének is hasonlóan ötletdúsan próbálták újra és újra bevinni a közbeszédbe, a politikai napirendre a kérdést. 2002-ben például néhány olyan településen, amelyet elvben kétnyelvű helységnévtáblákkal kellett volna ellátni, ausztriai szlovén autósok szándékosan nagy sebességgel áthajtottak kifejezetten azért, hogy a hatóságok megbüntessék őket. A vétkes száguldozók csak erre vártak, azonnal fellebbeztek azzal érvelve, hogy az érintett települések határát az alaptörvény értelmében kétnyelvű helységnévtáblákkal kell jelezni, a törvénytisztelő állampolgár az egynyelvű táblák láttán nem tudhatta, hogy lakott területre ért. Érvelésüket a Legfelsőbb Bíróság és

[28] Nincs vége a helységnévtábla-vitának Ausztriában, 2011. (Elérhető: <http://www.hirek.sk/kulfold/20110406081906/>. Letöltés ideje: 2014.09.11.); Szászi, 2007, 5332. ; Das Ortstafelerkenntnis des Verfassungsgerichtshofes - Das Erkenntnis. (Elérhető: http://www.elnet.at/dossier/das_ortstafelerkenntnis_des_verfassungsgerichtshofes_das_erkennntis/56.)

[29] Szoták, 2002.

[30] Nincs vége a helységnévtábla-vitának Ausztriában, 2011. (Elérhető: <http://www.hirek.sk/kulfold/20110406081906/>. Letöltés ideje: 2014.09.11.)

[31] Szászi, 2007, 5331.; Feldner - Karner - Sadovnik - Stritzl - Sturm, 2011.

az alkotmánybíróság is elfogadta. Ám a felmentő ítéletek sora sem készítette Haidert meghátrálásra.^[32]

Ezek a figyelemfelkeltő akciók azonban nem azt jelentik, hogy a szlovén népcsoport tagjai egységet alkottak volna tábla-ügyben. Egy részük már feleslegesnek érezte az egész elhúzódó vitát, különböző egyesületeik, civil szervezeteik is többféle álláspontot foglaltak el.

Tisztázatlan kérdés maradt, hogy egyáltalán hány települést kellene kétnyelvű helységnevtáblákkal ellátni. A kétezres években a csaknem 3 ezer karintiai település közül még mindig csak 77-nek a nevét jelölte kétnyelvű tábla, pedig a „legszőrösszívűbb” 1977-es szabályozás is 91 településen írta elő azt. A szlovén szervezetek kiszámolták, hogy az AB határozat alapján minimum 293 település határában kellene kétnyelvű táblákat felállítani, a vérmesebbek csaknem 400 településnek igényelték, azt is hozzátéve, hogy az 50-es években a 10%-os küszöb alapján 800 kétnyelvű táblát kellett volna kihelyezni a tartományban.^[33]

Miután Karintia vezetése mereven visszautasította a 10%-os szabály alkalmazását, 2005 tavaszán Wolfgang Schüssel néppárti kormányfő kompromisszumként legalább az 1977-es rendeletnek próbált érvényt szerezni, ami húsznál is kevesebb további települést vont volna be a kétnyelvű táblakörbe. Ám a Szabadságpárt még ebben sem volt partner: az osztrák államszerződés ötvenedik évfordulóján, 2005 májusában kihelyezett táblák egy részét a helyi nacionalisták ugyanúgy eltávolították, ahogy korábban tették.^[34]

Az osztrák államszerződés elmúlt ötven éves, és még mindig nem sikerült a német-szlovén kétnyelvű helységnevtáblákra vonatkozó előírásokat a gyakorlatba is átültetni. Bő fél évszázada egyetlen osztrák kormány sem volt képes leküzdeni az ellenállást, amit a kétnyelvű táblák felállítása, s tágabb értelemben a szlovénok anyanyelvhasználata (illetőleg annak igénye) kiváltott Karintiában. Ha ilyen táblákat felállítottak, többnyire valakik hamarosan eltüntették azokat. A szlovénok is néhányszor már önkényesen kiraktak kétnyelvű táblákat, de azokat a hatóságok mindig eltávolították.

Schlüssel kancellár 2006-ban – az őszi parlamenti választások előtt – újra nekifutott a kérdés rendezésének. Kompromisszumos törvényjavaslattal állt elő: a helységnevtáblákról a szövetségi kormány döntsön (s ne a tartomány), 15%-ra mérsékeljék a kétnyelvű településnévtáblák kihelyezésének a küszöbét, és első körben 141 településnek adta volna meg e jogot, kiegészítve azzal, hogy a későbbiekben ez a szám még tovább nőhet.

[32] Szászi, 2007, 5332.

[33] Névtábla-mizéria Karintiában, 2006. (Elérhető: <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=58716>. Letöltés ideje: 2014.09.10.); Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.

[34] Nincs vége a helységnevtábla-vitának Ausztriában, 2011. (Elérhető: <http://www.hirek.sk/kulfold/20110406081906/>. Letöltés ideje: 2014.09.11.); Karner, 2007.

Jörg Haider – aki ekkor már a bécsi kormányban kisebbik koalíciós partner, a Szövetség Ausztria Jövőjéért (BZÖ) párt vezetője volt – azonban beleszólást, pontosabban vétőjogot igényelt Karintiának a helységnévtábla-kérdésben, és alacsonynak találta a százalékarányt, és különösen elfogadhatatlannak a jövőben nyitott opciót. Az ellenzékben lévő osztrák szociáldemokratákkal összejöhethetett volna így is a törvényjavaslat elfogadásához szükséges minősített többség, ám az SPÖ nem nyújtott támogatást. Politikailag nem állt érdekükben, hogy a néppárti kormányzat sikert érjen el egy ilyen régi vita megoldásában. Emiatt az osztrák parlament olyannyira megosztottá vált, hogy a javaslat ellehetetlenült, a kormányzó néppárt politikai akarata önmagában nem volt elegendő a probléma orvoslásához.^[35]

A kancellári kezdeményezésről 2006 nyarán Karintia kormányfője, Jörg Haider népszavazást indított a tartomány déli részén, hogy megtudakolja az érintett településeken élő mintegy 40 ezer polgár véleményét az újabb kétnyelvű helységnévtáblák kihelyezéséről. A szavazók három opció közül választhattak: elfogadják-e az osztrák miniszterelnök javaslatát, vagy ennél kevesebb helyen, vagy egyáltalán sehol se állítsanak újabb kétnyelvű helységnévtáblákat. A referendum nem dönthetett a kérdéstről, ugyanis csak véleménynyilvánító, nem pedig kötelező érvényű, ügydöntő jelleggel lehetett kiírni, legfeljebb politikai üzenetet hordozhatott, jogi kényszerítő erővel nem bírt.^[36] Megjegyzendő, hogy a szlovén kisebbségi szervezetek más okból szintén elutasították a kancellári indítványt, ők kevesellték az érintett települések számát, illetve sokallták a 15%-os határt.

Miután 2006 őszén a szociáldemokraták győztek, és ők kerültek kormányra, a néppárt sem erőltette tovább a helységnévtábla-ügy napirenden tartását, a méltányos megoldás keresését. Amikor a következő évben a szociáldemokrata Gusenbauer kancellár próbálkozott a kérdés rendezésével, ezúttal az ÖVP mondott nemet a javaslatra.

Haider halála után 2009-ben Gerhard Dörfler lett Karintia kormányfője. Elődje politikáját folytatva azt követelte, hogy alkotmányos erejű törvényben rögzítve állítsák vissza a hatályon kívül helyezett 25%-os kisebbségi arányt.^[37]

Cinikus szakértők ekkortájt már lakonikusan azt jósolták, hogy a kétnyelvű helységnévtáblák fél évszázados vitája lassan magától megoldódik, mert a szlovén népcsoport folyamatos létszámcsökkenése elvezet oda, hogy a hagyományosan általuk lakott településeken is a helyi lakosság töredékét fogják csupán alkotni, nem lesz hol kitenni kétnyelvű táblákat.

[35] Feldner – Sturm, 2007.; Szászi, 2007, 5332.; Karner, 2007.; Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.

[36] Névtábla-mizéria Karintiában, 2006. (Elérhető: <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=58716>. Letöltés ideje: 2014.09.10.); Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.; Karner, 2007.

[37] A karintiai „helységnévtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/a-karintiai-helysegnevtabla-vita-tortenete>. Letöltés ideje: 2014.08.27.); Feldner – Karner – Sadovnik – Stritzl – Sturm, 2011.

5. Helységnévtáblák 2011 óta: útban a megoldás felé?

Az FPÖ 2010-től a karintiai politika kulcsszereplője lett ismét, miután a korábban belőle kivált BZÖ-t számos tartományi politikus otthagya (többek között a tartományfőnök, Dörfler is), és Karintiai Szabadságpárt (FPK) néven önálló politikai pártot alapítottak úgy, hogy választási szövetségre léptek az FPÖ-vel. (Az FPK a tartományban volt erős, a központi parlamentben nem tényező)^[38]

A politikai átrendeződés után rövidesen, a következő év elején Karintiában áttörés következett be az addig a kétnyelvű helységnévtáblák ügyében minden módosítást mereven elutasító tartományi vezetés álláspontjában. Ehhez az osztrák kormány határozott ráhatása is kellett, Werner Faymann kancellár ugyanis jelezte, hogy ragaszkodik az Alkotmánybíróság által a névtábla-kérdés végső rendezésére szabott 2011. őszi határidőhöz.

A szabadságpárti tartományfőnök, Dörfler hajlani kezdett a kompromisszumra és beleegyezett a fél évszázados vita többoldalú tárgyalásos feloldásába, amibe a szövetségi kormányzatot és a kisebbségi szervezeteket is hajlandó volt bevonni.

Az egyeztetések az osztrák kormány, a tartomány és a karintiai szlovénok képviselői között két hónapig tartottak a kétnyelvű helységnévtáblák ügyében, melyben a főszerepet a tartományi vezető mellett Josef Ostermayer, a kancellári hivatal kisebbségi kérdésekben illetékes szociáldemokrata államtitkára játszotta. Ketten együtt jegyezték a szövetségi és tartományi kormányzat 2011 tavaszán elkészült közös előterjesztését, kompromisszumos javaslatát, amit kétharmados többséget igénylő alkotmányos törvényben, a népcsoport-törvény módosításában kívántak rögzíteni.^[39]

Miután a tárgyalásokon az egyes érintett településekről név szerint, egyenként egyeztettek, végül mégis általános feltétel rögzítésében találták meg a megoldást. A tervezet a (legutóbbi, 2001-es népszámlálás adatai alapján) legalább 17,5%-nyi szlovén nyelvű lakossággal bíró településeken írta elő kötelezően a szlovén-német kétnyelvű helységnévtáblákat. Ez az érintett 24 járásban 164 vegyes lakosságú települést érintett, ami az eddigi szám (a kétnyelvű táblákat már használó települések számának) megduplázását jelentette.^[40]

Ez az arány klasszikusan középutas kompromisszumot jelent az alkotmánybíróság ítéleteiben irányadónak megjelölt (és ezt követően a kisebbségek szervezetei által igényelt) és a karintiai kormány által soha nem követett 10%-os és az 1976-os népcsoporttörvényben előírt 25%-os küszöb között (amit az AB már alkotmányellenesnek minősített, ám eddig a karintiai vezetés ehhez ragaszkodott). Vagyis a megállapodás kölcsönös engedményeket jelentett Karintia politikai vezetése és az ott élő szlovén népcsoport részéről.

[38] 2013 nyarán egyesültek, vagyis az FPK megszűnt, beolvadt az FPÖ-be.

[39] A karintiai „helységnévtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/tovabb-varatmagara-a-karintiai-helysegnevtabla-vita-megoldasa>. Letöltés ideje: 2014.09.01.); Hafner – Pandel, 2011.

[40] Steiner, 2011.; Der Kärntner Ortstafelstreit. (Elérhető: <http://www.mein-oesterreich.info/geschichte/ortstafelstreit.htm>.)

A törvényjavaslat kikötötte, hogy az új szabályozás nem vezethet már meglévő táblák eltávolításához. Kikötés az is, hogy a települések nevét mindkét nyelven azonos méretű betűkkel és egyformán jól olvashatóan kell feltüntetni. Ezt nyilvánvalóan Haider néhány évvel korábbi trükközésének tapasztalatai miatt külön is rögzítették, amikor tartományfőnökként a nagy és jól olvasható német helységnevtáblák alatt apróbetűs mini méretű szlovén táblákat rakatott ki.

A felek megegyeztek továbbá a szlovénok nyelvi jogainak egyéb szabályairól is, például hogy mely településeken kell a szlovént is hivatalos nyelvként használni. Az e körbe nem tartozó, de a szlovén népcsoport által is lakott többi településen a közhivatalok – önkormányzati hivatalok, rendőrség, bíróságok, stb. – ugyancsak kötelesek használni a szlovén nyelvet. Ez a szabály is kompromisszum eredménye, a szlovénok az összes általuk is lakott községben hivatalos nyelvvé tették volna az anyanyelvüket. A megállapodás továbbá nagyobb állami támogatást adott a karintiai szlovén nyelvoktatásnak és az ottani szlovén zeneiskolának.^[41]

A tervezet elfogadásához szükséges kétharmados parlamenti többség egy ideig még bizonytalan volt. A javaslat ugyanis vegyes fogadtatásra talált. Nem mindegyik parlamenti párt, illetve szlovén kisebbség szervezet támogatta. A tét nem volt csekély: Ausztria nemzetközi tekintélyének sem használt volna, ha az újabb megoldási kísérlet is kudarcot vall.

A javaslat ellen alkotmányjogi ellenvetések is megfogalmazódtak. Alkotmányjogászok fenntartásokkal fogadták a tervben szereplő arányt, szerintük ez figyelmen kívül hagyná az alkotmánybíróság ítélezési gyakorlatát, mivel az 1955-ös államszerződés előírásait értelmező, pontosító alkotmánybíró-sági határozatok 10%-os küszöbénél nem lehetne magasabb százalékarányt megszabni, az alkotmányosság és a nemzetközi jog ezt lehetetlenné teszi.^[42] A javaslat kidolgozói szerint szó sem volt erről: a 17,5%-os arány politikai megoldást képviselt a 10-25%-os sávon, azaz a „nemzetközi jogi mozgástéren” belül, így teljesen jogszerű.^[43]

A három releváns karintiai szlovén szervezetből kettő – ha nem is teljesen elégedettséggel – 2011 tavaszán elfogadta a tartomány és az osztrák kormány közös megoldási javaslatát, a Karintiai Szlovénok Tanácsa viszont elvetette. A legnagyobb és legbefolyásosabb karintiai szlovén szervezet ragaszkodott a tíz évvel korábbi alkotmánybíró-sági határozatban foglalt 10%-os küszöbhez – bár a 15%-ot már elfogadható kompromisszumnak nevezte, illetve legalább további tíz települést belevettek volna a körbe –, és minimálisan azt igényelte, hogy

[41] Steiner, 2011.; Vége a tábla-játéknak?, 2011. (Elérhető: <http://www.szervuszausztria.hu/ausztrapolitika/szervuszausztria-politika-karintia-szloven-kisebbsseg-76929.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

[42] Kudarcos egyeztetés a karintiai kétnyelvű, szlovén-osztrák helységnevtáblákról. (Elérhető: http://hvg.hu/hvgfriss/2011.15/201115_szlovenosztrak_vita_kitablazva.)

[43] A karintiai „helységnevtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/megoldodik-e-a-karintiai-ketnyelvu-helysegnevtablak-ugye>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

szerepeljen a törvénymódosításban az a kiegészítés, hogy további kétnyelvű táblák felállítására van lehetőség. (2006-ban részben éppen egy ugyanilyen kiegészítő nyitott opció követelése hiúsította meg a megegyezést.) A szervezet a kétnyelvű feliratokhoz szükséges arányszám, az e jogot elnyerő települések számának vitája mellett követelték azt is, hogy több dél-karintiai települések is legyen a szlovén is hivatalos nyelv, valamint a szlovén kultúra ápolására több anyagi támogatást igényeltek. A szlovén tanács szerint a bécsi és klagenfurti kormány a megállapodás elfogadását szinte kikényszerítette a másik kettő szlovén szervezettől, mert csak így kaphattak kiegészítő pénztámogatást a népcsoport kulturális és oktatási intézményei.^[44]

Ezen a ponton az Ostermayer-Dörfler javaslatot támogató Heinz Fischer, osztrák államfő is lépéseket tett a megoldás érdekében, személyesen tárgyalt a javaslatot elvető szlovén tanács elnökével, és igyekezett meggyőzni a megállapodás támogatásáról.^[45] Az osztrák köztársasági elnök a szlovén televíziónak úgy nyilatkozott a tervezett kompromisszumról, hogy az a fennálló helyzetnél sokkal jobb megoldás, amivel „mindkét népcsoport (a kisebbségi és a többségi lakosság is) együtt tud élni”.^[46]

A kormány és a tartomány képviselői is további tárgyalásokat kezdeményeztek a javaslatot elutasító szlovén kisebbségi szervezettel. Főként a szövetségi kormány ragaszkodott ahhoz, hogy csak az érintett nemzetiség és számottevő szervezetei egyetértésével elfogadott javaslat terjeszthető be parlament elé, míg Karintia tartományfőnöke szerint a kisebbségi szervezetek jóváhagyása nélkül is módosítható a népcsoporttörvény. Formálisan valóban nem volt szükség a kancellári hivatal mellett véleményező-tanácsadó szerepet betöltő, kisebbségi szervezetekből álló népcsoport-tanács bejegyzésére.

Szlovénia visszafogottan reagált, hiszen anyaországgént sincs egyetértési joga vagy védhatalmi státusa, első reakcióként üdvözölte a megállapodást, de a karintiai szlovén szervezetek megosztottságát látva később arra az álláspontra helyezkedett, hogy támogatását a karintiai szlovénok véleményétől teszi függővé, vagyis akkor adja áldását a megegyezésre, ha azt mind a három karintiai szlovén szervezet egyformán elfogadja.

A karintiai szlovénok ügyében született törvénytervezet a többi ausztriai népcsoportra is vonatkozott, és a burgenlandi horvátok és magyarok is bírálták

[44] Uo. Kudarcos egyeztetés a karintiai kétnyelvű, szlovén–osztrák helységnévtáblákról. (Elérhető: http://hvg.hu/hvgfriss/2011.15/201115_szlovenosztrak_vita_kitablazva.)

[45] A szervezet vezetője a komoly diplomata múlttal rendelkező Valentin Inzko (az ENSZ/EU bosznia-hercegovinai főmegbízottja, többször volt nagykövet). (A karintiai „helységnévtábla-vita” története. Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/tovabb-varat-magara-a-karintiai-helysegnevtablavita-megoldasa>. Letöltés ideje: 2014.09.01.); Kudarcos egyeztetés a karintiai kétnyelvű, szlovén–osztrák helységnévtáblákról. (Elérhető: http://hvg.hu/hvgfriss/2011.15/201115_szlovenosztrak_vita_kitablazva.)

[46] A karintiai „helységnévtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/megoldodik-e-a-karintiai-ketnyelvu-helysegnevtablak-ugye>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

a tervezetet (többek között a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület is).^[47] Magának a 17,5%-os küszöbnek a magyarok és a horvátok számára nem volt jelentősége, mert Burgenlandban ezzel nem került volna be újabb település a kétnyelvű tábla-körbe. Inkább főleg azt hiányolták, hogy velük nem is egyeztettek érdemben az őket is érintő módosításokról. Kifogásolták azt is, hogy a javaslat csak a helységnévtáblákra vonatkozik a földrajzi megjelölések kétnyelvű feltüntetésének a kötelezettsége, az utcák, középületek megnevezésére viszont nem, pedig a középületeken is kétnyelvű feliratoknak kellene lennie a vegyes lakosságú településeken. Továbbá a megállapodás szerintük a kisebbségi nyelvhasználat egyéb területein visszalépést jelentett az aktuális szabályozáshoz képest.^[48]

Miután a kormány nyáron benyújtotta a kisebbségi nyelvhasználatról szóló törvénymódosítási javaslatát, a Karintiai Szlovének Tanácsa azt ismételtelen elutasította. Mégpedig azért, mivel a beterjesztett törvénymódosítási tervezetből hiányzott a lehetőség, hogy a rögzített küszöbszámon túl a helyi önkormányzatok további kétnyelvű helységnévtáblák használatáról dönthetnek. Az osztrák kormány és a tartomány ezúttal már nem volt hajlandó a további egyeztetésekre, Karintia tartományfőnöke szerint a szlovén szervezet csupán „nyugtalanságot akar szítani”.^[49]

Ami az osztrák parlamenti pártok véleményét illeti, itt sem volt vitáktól mentes, magától értetődő és egyöntetűen pozitív a javaslat fogadtatása. A kormánypártok – a konzervatív Osztrák Néppárt (ÖVP) és az Osztrák Szociáldemokrata Párt (SPÖ) – akarata ugyanis nem volt önmagában elég, legalább egy ellenzéki párt támogatása is szükséges volt. A parlamenti párt közül a Szövetség Ausztria Jövőjéért (BZÖ) és az osztrák zöldek is bírálták a megállapodást.

A radikális Szabadságpárt (FPÖ) álláspontja ellentmondásosan alakult. Elnöke ugyanis megígérte, hogy amibe Karintia vezetése beleegyezik, azt a pártja is támogatja, de ugyanakkor azt is kijelentette, hogy szavazatát feltételekhez köti. Felvetette a szlovéniai németajkúak évtizedekkel korábban elkobzott vagyonának visszaadását, továbbá Ausztria anyaországgként való hathatós fellépését igényelte, hogy Szlovénia ismerje el kisebbségként a szlovéniai németeket. A párt ezen kívül tartományi népszavazást kívánt kiírni a helységnévtáblákról.^[50]

[47] Miközben azzal egyetértettek, hogy a népcsoport-törvény alapos módosításra szorul. Az Ausztriai Magyar Kutatóintézet 2010-es felmérése szerint a magyar kisebbség tagjainak mintegy tizede elégedetlen, kétharmada csak részben volt elégedett a törvénnyel. (Elérhető: http://kitekinto.hu/karpat-medence/2011/07/08/felemas_kompromisszum_modosult_a_kisebbségi_torveny_ausztriaban/#.VNKHwy6rH-s. Letöltés ideje: 2014.09.12.)

[48] Az Osztrák Népcsoportok Központja vezetőjének és a Burgenlandi Horvát Kultúregyesület vezetőjének véleménye. (A karintiai „helységnévtábla-vita” története. Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/kisebbségi-vezetok-biraljak-a-karintiai-kompromisszumot>. Letöltés ideje: 2014.08.22.)

[49] A karintiai „helységnévtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/elutasitja-egy-ausztriai-kisebbségi-szervezet-a-javasolt-torvenymodositast>. Letöltés ideje: 2014.08.28.)

[50] Uo.

Az FPÖ népszavazási ötletét a tartományi testvérpárt, a Karintiai Szabadságpárt átvette, és kezdeményezésére (a tartományi parlament döntése értelmében, ahol abszolút többségben volt az FPK) 2011 júniusában postai úton lebonyolított véleménynyilvánító népszavazást tartottak Karintiában a német-szlovén kétnyelvű helységnévtáblák új szabályairól. A tartományfőnök, Gerhard Dörfler szerint a karintiaiak véleményének megkérdezésével vált igazán legitimmé az új szabályozást rögzítő megállapodás, és annak támogatását várta a többségtől.^[51]

A sajátos szabadságpárti népszavazási akció ellen az összes osztrák politikai erő tiltakozott, csakúgy, mint az osztrák kormány, illetve a szlovének tartományi szervezetei. Jogászok is vitatták a referendum jogszerűségét, sőt, azt kifejezetten károsnak tartották. Ugyanis Karintia törvényei nem szólnak levélben történő népszavazás lehetőségéről, az nem is volt ügydöntő, legfeljebb a karintiai német-ajkú többség körében végrehajtott valamiféle közvélemény-kutatásnak lehetett minősíteni. Más részről az alkotmányos előírások szerint a népcsoport-törvény átszabásához eleve nincs szükség népszavazásos megerősítésre, ezért az egész hercehcucát fölöslegesnek tartották. Ráadásul, ha a válaszadók többsége elutasította volna a megállapodást, az komoly zavart okozhatott volna, de ettől még a nemzetközi jogi kötelezettségek miatt a megegyezést nem odázhatták el.^[52]

Az osztrák kormány végül a népszavazás támogató eredményének birtokában annak másnapján elfogadta a törvényjavaslat beterjeszteni szánt végső szövegét. A Szabadságpárt ekkor már bejelentette, hogy megszavazza a döntést, így összejött a szükséges kétharmados többség. 2011 júliusában az osztrák parlament megtárgyalta és elfogadta a népcsoport-törvény módosítását, amelynek fő eleme a helységnévtábla-kompromisszum volt, de bekerült az alkotmányerejű törvénybe a szlovén, a horvát és a magyar népcsoportok hivatalos nyelvhasználatának szabályozása is.^[53]

A törvénymódosítással elért pozitív változtatások dacára az ausztriai kisebbségek részben elégedetlenek maradtak. Szerintük a helységnévtáblák kérdésében elért előrehaladás csak apró (bár jelképes és emiatt fontos) rész siker a kisebbségi jogok szerteágazó területén, és még a kisebbségi nyelvhasználati jogok témájában is számos igénye maradt a népcsoportoknak. Parlamenti elfogadása után a Karintiai Szlovének Tanácsa ismételten elutasította a törvénymódosítást, a burgenlandi kisebbségi szervezetek (köztük magyar is) továbbra is hiányérzetüket hangoztatták, és kifogásolták, hogy érintettségük dacára nem vonták be őket az egyeztetésekbe.

[51] Levélben szavazhatnak a kétnyelvű táblákról. (Elérhető: <http://www.bumm.sk/56297/levelben-szavazhatnak-a-ketnyelvu-tablakrol.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

[52] Vége a tábla-játéknak?, 2011 (Elérhető: <http://www.szervusausztria.hu/ausztriapolitika/szervusausztria-politika-karintia-szloven-kisebbsag-76929.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

[53] A jogszabály a burgenlandi horvát és magyar feliratokra is vonatkozik. Magyar-német kétnyelvű helységnévtáblákat továbbra is négy településen ír elő: Felsőpulya (Oberpullendorf), Órisziget (Siget in der Wart), Felsőőr (Oberwart), Alsóőr (Untervart). (Elérhető: <http://www.boon.hu/elfogadta-az-osztrak-parlament-a-helysegnevtabla-kompromisszumot/1730155>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

A köztársasági elnök, a kormány és a parlamenti politikai pártok – az ellenzéki zöldeket kivéve – kizárták a lehetőségét, hogy újrakezdjék a tárgyalásokat a kétnyelvű táblák ügyéről. A kormány a nemzetiségek felől érkező kritikákra reagálva hangsúlyozta, hogy a törvény főleg a szlovén népcsoport jogait illetően jelentős előrelépés, de visszalépés senkinek és semmi esetre sem lehet, hiszen világosan rögzítették benne, hogy a jogszabály változtatásai nem okozhatnak a kisebbségeknek az eddiginél hátrányosabb feltételeket. A burgenlandi származású, horvát nemzetiségű osztrák környezetvédelmi miniszter is igyekezett megnyugtatóni a burgenlandi nemzetiségeket, hogy a szlovén táblaügy kompromisszumos rendezése nem érinti a többi őshonos ausztriai kisebbség jogait.^[54]

A kormány azt is nyilvánosságra hozta, hogy a kisebbségi jogok kodifikálási munkája ezzel nem állt meg, előkészítik a népcsoport-törvény másik módosítását is tekintettel a nemzetiségek hosszú idő óta hangoztatott változtatási igényeire. Ezzel egybecsengett Szlovénia miniszterelnökének, illetve nagykövetének a véleménye, akik szerint a politikai kompromisszumot tükröző módosítással Ausztria elindult az 1955-ös államszerződésbe foglalt nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése útján, de ez csak a „helyes irányba tett első lépés”, és nem a végállomás.^[55]

Hamarosan, 2011. augusztus közepén ünnepélyesen, az osztrák és a szlovén kormányfő jelenlétében kihelyezték az első új szlovén-német kétnyelvű helységnévtáblákat Karintiában, az összeset pedig fél év alatt állították fel.^[56]

III. AZ AZÓTA ELTELT IDŐ

A megállapodás törvénybe foglalása és életbe léptetése kétségtelenül valamifajta nyugvópont felé vitte el többség-kisebbség e régi konfliktusát Karintiában, azonban a viszály nem ért véget egy csapásra, a nézeteltérések azóta is olykor fellángolnak.

Egyik oldalról a karintiai szlovén szervezetek tovább küzdenek a nyelvhasználati jogok szélesítésért. Nem csak ők, hanem az ausztriai horvát és magyar kisebbség sem vált elégedetté az ország kisebbségvédelmi intézkedéseivel. 2012 februárjában a három népcsoport képviselői az Európai Parlament kisebbségi munkacsoportjánál jártak, és a kisebbségi jogok elégtelen biztosítása miatt

[54] Nikolaus Berlakovich. Kihelyezték a kétnyelvű utcanévtáblákat Ausztriában. (Elérhető: http://hvg.hu/vilag/20110816_ketnyelvu_utcanevtabla_ausztria.) <http://www.boon.hu/elfogadta-az-osztrak-parlament-a-helysegnevtablakompromisszumot/1730155>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

[55] Levélben szavazhatnak a kétnyelvű táblákról. (Elérhető: <http://www.bumm.sk/56297/levelben-szavazhatnak-a-ketnyelvu-tablakrol.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.)

[56] Bad Eisenkappelben (Zelezna Kapla) és Sittersdorfban (Zitara). (Kihelyezték a kétnyelvű utcanévtáblákat Ausztriában. (Elérhető: http://hvg.hu/vilag/20110816_ketnyelvu_utcanevtabla_ausztria.) Der Kärntner Ortstafelstreit. (Elérhető: <http://www.mein-oesterreich.info/geschichte/ortstafelstreit.htm>.)

panaszt emeltek Ausztria ellen. Véleményük szerint a karintiai helységnévtáblák ügye is világosan mutatja, hogy az osztrák állam mindig a kisebbségek beolvasztására törekedett és arra törekszik ma is. A delegáció megfogalmazta igényeit: a kétnyelvű táblák használatának további kiterjesztése, nyelvük hivatalossá tétele az általuk is lakott településeken, a kétnyelvű oktatáshoz való jogok bővítése.^[57] Ugyanebben a hónapban Szlovénia külügyminisztere is e szellemben nyilatkozott: szerinte a közeljövőben „külön törvények hiányában is” újabb kétnyelvű helységnévtáblák felállítására lenne szükség Karintiában.^[58]

Másik oldalról a megállapodást eleve nehezen megemészthető, erőteljesen nemzeti érzelmű karintiai németajkúakat és politikai vezetőit egyenesen felháborították a további szlovén igények. Karintia szabadságpárti tartományfőnöke, Gerhard Dörfler a szlovén külügyminiszter szavaira reagálva közleményben leszögezte, hogy a további kétnyelvű helységnévtáblák felállítása teljességgel kizárt, ugyanis 2011-ben „egyszer s mindenkorra teljesült” az államszerződés évtizedeken át figyelmen kívül hagyott 7. cikke. A karintiai vezető visszavágásként a Szlovéniában élő (mintegy 2 ezer fős) német ajkú népcsoport elégtelen jogi helyzetét bírálta.^[59]

2012 októberében egyenesen botrány tört ki, amiért a Karintiai Szabadságpárt (FPK) egyik vezető politikusa kijelentette, hogy a helyi szlovén népcsoport tagjai nem „igazi karintiaiak”. „Az embernek az az érzése, hogy több szlovén él már Karintiában, mint igazi karintiai” – mondta. A politikus élesen kritizálta a nyelvhasználat jogáért kifejtett szlovén érdekvédelmi tevékenységet, és az előző évi helységnévtábla-kompromisszumot „beetető drognak” nevezte.

A nyilatkozatot a szlovén népcsoport szervezetei, Szlovénia ausztriai nagykövete és a legtöbb mértékadó osztrák párt is elítélte. A szlovének képviselői szerint a politikus megsértette a kétnyelvű helységnévtáblák használatáról szóló megállapodás szellemét. Az előző évi megegyezés egyik kormányoldali főszereplője, a szociáldemokrata kormány államtitkára szerint ez a kijelentés „káros az együttélésre Karintiában és egész Ausztriában”.^[60]

Fél évvel később a karintiai szlovén népcsoport helyzetét vélhetően kedvezően érintő politikai fejlemény történt a tartományban: 2013 márciusában a radikális Szabadság Párttal (FPÖ) pártszövetségben álló Karintiai Szabadságpárt (FPK) 14 év hatalmi pozíciója után elvesztette „fellegvárát”, Haider „egykori birodalmát” és ellenzékbe szorult. A tartományi választásokat (33%-kal)

[57] A karintiai „helységnévtábla-vita” története. (Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/haborognak-az-ausztriai-kisebbségek>. Letöltés ideje: 2014.09.20.)

[58] Nem lesz több kétnyelvű helységnévtábla. (Elérhető: <http://mno.hu/kulfold/nem-lesz-tobb-ketnyelvu-helysegnevtabla-1062338>. Letöltés ideje: 2014.08.22.)

[59] Uo.

[60] Az FKP-s politikus Harald Dobernig, tartományi pénzügyminiszter, az államtitkár Josef Ostermayer. („Nem igazi karintiaiak.” Felháborodást keltett egy osztrák politikus a szlovén kisebbségről szólva. Elérhető: http://www.ma.hu/kulfold/146255/Felhaborodast_keltett_egy_osztrak_politikus_a_szloven_kisebbsegről_szolva. Letöltés ideje: 2014.09.08.)

megnyerve a tartományfőnöki pozíciót a szociáldemokraták szerezték meg, míg a Szabadságpárt a legutóbbi választásokon elért 45% helyett mindössze 20%-os eredményt ért el (és 17-ből csupán 7 képviselői helyet tartottak meg). Bukásának oka nem a szlovén kérdés elégtelen kezelése, hanem elsősorban a pártot kínos helyzetbe hozó korrupciós ügy volt, amiért eleve egy évvel előbb írták ki a választást.^[61]

Bár a helységnevtábla probléma máig megoldatlan, és a kisebbségek jogai körülményesen érvényesíthetők az osztrák nacionalista vezetők befolyása miatt, ez a fejlemény mégis reményt adhat a dél-ausztriai szlovénoknak, akik megkönnyebbüléssel is fogadták a választások eredményét. A Karintiai Szlovénok Tanácsa véleménye szerint ezzel új korszak kezdődött el a népcsoport életében, reményüket fejezték ki, hogy komoly kihívások és nehéz döntések árán megoldódnak majd a problémák, s az új vezetők nyitott hozzáállása segít fellélegezni a kisebbségeknek Ausztria büszke polgáiraivá téve őket.^[62]

IV. ÖSSZEGZÉS

A nemzetközi gyakorlatban nincs szabály arra, hogy a kisebbség hány százalékos jelenléte esetén kötelező a kétnyelvű tábla, az államok belső szabályozása pedig eltérő. Léteznek államok, amelyekben még a tíz százalékot sem kell elérni, de ezek inkább a kivételek, mert az európai kultúrát kétszáz éve a nemzeti hovatartozás és hozzá tartozó nacionalizmus, a nemzetállam-építés vágya határozza meg. Ezen a törekvésen a többségi nemzetek sora máig nem tud túllépni. Meggyőződésük, hogy az állampolgárok akkor alkotnak összetartó politikai közösséget, ha nemzetiségileg homogének. Minél nagyobb egy kisebbségi csoport, annál gyanakvóbbak vele szemben.

A szlovén népcsoportnak az 1955-ös államszerződésben biztosított különleges jogai közé tartozott a kétnyelvű helységnevtáblák használatának joga, ám részletes és pontos szabályozását sokáig nem sikerült megnyugtatóan megoldani, a bizonytalanságot csak fokozta az 1976-os népcsoporttörvény. A pontatlan, homályos törvényi előírásoknak köszönhető, hogy Karintia nacionalista vezetői és szervezetei sikeresen el tudták szabotálni az osztrák kormány rendezési próbálkozásait, vonatkozó jogszabályainak végrehajtását. A táblakérdésben évtizedeken át nem közeledett a szlovén szervezetek, Karintia tartomány és a szövetségi kormány álláspontja.

[61] Bukott a Szabadságpárt Karintiában, 2013. (Elérhető: <http://www.szervuszausztria.hu/ausztrapolitika/szervuszausztria-karintia-also-ausztria-valasztas-111016.html>.) Az SPÖ feladata nem kicsi: Karintia anyagi gondjai súlyosak. A legeladósodottabb tartomány, 2,7 milliárd eurós adóssága 14 év alatt a háromszorosára ugrott, itt a legnagyobb Ausztriában a munkanélküliség és a legkisebb az egy főre jutó vásárlóerő.

[62] Rat der Kärntner Slowenen. (Elérhető: www.nsk.at.)

Az idő soha sem a szlovénokhoz hasonlóan kis létszámú nemzetiségeknek dolgozik, ahogy húzódik a kisebbségek igényeinek megoldása, úgy fogy a létszámuk, gyanítható, hogy a többségi nemzet vezetői, a kormányok a kivárára játszottak Ausztriában is. A karintiaiak jelentős része (osztrák többségi és szlovén kisebbségi részről is) ráadásul a sok terméketlen huzavona után lassacskán elunta és fölöslegesnek kezdte tartani a névtáblákról szóló vitát.

Az ún. helységnévtábla-kompromisszum kodifikálása sok évtizedes viták és egyeztetések után végül 2011 nyarán valósult meg. A kétnyelvű szlovén-német helységnévtáblák használatáról a többségi lakosság és a szlovén kisebbség közötti végeláthatatlan vitát rendezni kívánó egyezséget a megkötése óta máig sokan történelmi jelentőségűként értékelik, amely a sikertelenség évtizedei után végre megnyugtatóan lezárta az ügyet. Ám a helyzet ezzel teljesen mégsem oldódott meg, legfeljebb többé-kevésbé rendeződött.

A karintiai szlovénok helyzetének visszasságai, az évtizedek óta rendezetlen helységnévtábla-ügy megoldatlanságának, elhúzódásának háttérben történelmi-területi sérelmek, viták húzódnak meg. Ebben a kontextusban a kétnyelvű helységnévtáblák ügye szimbolikus jelentőségű mindkét fél számára. Az önmagában nem túl fajsúlyos kérdés ezért vált szakítópróbává a szemben álló felek számára mind az osztrák többség, mind a szlovén kisebbség pszichéje, identitása, komfortérzete szempontjából fontos jelképpé alakult. Az ügy újra és újra felmerül Ausztriában, mindig visszatérő, szinte örök(zöld) toposzává, megoldatlan problémájává vált az országnak, máig hiányzik az érdekelt felek kellő politikai akaratának az egyidejűsége. Ausztria homéroszi állandó jelzője lehetne kisebbségügyben a „helységnévtáblás”.

IRODALOM

- *Felemás kompromisszum* (2011). Elérhető: http://kitekinto.hu/karpat-medence/2011/07/08/felemas_kompromisszum_modosult_a_kisebbségi_torveny_ausztriaban/#.VNKHwy6rH-s. Letöltés ideje: 2014.09.12.
- Amt der Kärntner Landesregierung – Volksgruppenbüro (Hrsg.) (2006): Die Ortstafelfrage aus Expertensicht. Eine kritische Beleuchtung. In: *Kärnten Dokumentation*. Sonderband 1. Verlag Land Kärnten, Klagenfurt.
- *Bukott a Szabadságpárt Karintiában*. (2013). Elérhető: <http://www.szervuszausztria.hu/ausztrapolitika/szervuszausztria-karintia-also-ausztria-valasztas-111016.html>. Letöltés ideje: 2013.03.03.
- Busch, Brigitta (1997): *The Slovenian Language in Education in Austria*. Mercator, Leeuwarden.
- *A karintiai „helységnévtábla-vita” története* (2011). Elérhető: <http://www.boon.hu/elfogadta-az-osztrak-parlament-a-helysegnevtabla-kompromisszumot/> 1730155. Letöltés ideje: 2014.09.06.
- *Elutasítja egy ausztriai kisebbségi szervezet a javasolt törvénymódosítást* (2011). Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/elutasitja-egy-ausztriai-kisebbségi-szervezet-a-javasolt-torvenymodositast>. Letöltés ideje: 2014.08.28.

- Feldner, Josef – Karner, Stefan – Sadovnik, Bernard – Stritzl, Heinz – Sturm, Marjan (2011): *Der Ortstafelstreit. Dokumentation eines Grenzlandkonflikts*. Klagenfurt, Kärntner Konsensgruppe.
- Feldner, Josef – Sturm, Marjan (2007): *Kärnten neu denken. Zwei Kontrahenten im Dialog*. Drava Verlag und Verlag Johannes Heyn, Klagenfurt/Celovec.
- *Die Geschichte des slowenischen Volkes in Kärnten*. Elérhető: http://www.slo.at/izseljenci/ge_main.htm. Letöltés ideje: 2014.09.11.
- *Háborognak az ausztriai kisebbségek* (2012). Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/haborognak-az-ausztriai-kisebbségek>. Letöltés ideje: 2014.09.20.
- Hafner, Gerhard – Pandel, Martin (Hrsg.) (2011): *Volksgruppenfragen – Kooperation statt Konfrontation*. Vprašanja manjšin – Kooperacija namesto konfrontacije. Klagenfurt/Celovec-Ljubljana/Laibach-Wien/Dunaj.
- *Karintia honlapja*. Elérhető: http://www.ktn.gv.at/27987_DE-ktn.gv.at.
- *A karintiai „helységnévtábla-vita” története*. Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/a-karintiai-helysegnevtabla-vita-tortenete>. Letöltés ideje: 2014.08.27.
- *Karintia tartomány Népcsoportirodájának a honlapja*. Elérhető: <http://www.volksgruppenbuero.at/>.
- Karner, Stefan (2007): *Die Bemühungen zur Lösung der Kärntner Ortstafelfrage 2006*. Österreichische Jahrbuch für Politik 2006. Wien. 359–374.
- *Der Kärntner Ortstafelstreit*. Elérhető: <http://www.mein-oesterreich.info/geschichte/ortstafelstreit.htm>. Letöltés ideje: 2014. 08.28.
- *Die Kärntner Slowenen* (2003). Elérhető: <http://www.uni-klu.ac.at/his/downloads/broschuere.pdf>.
- *Kihelyezték a kétnyelvű utcanévtáblákat Ausztriában* (2011). Elérhető: http://hvg.hu/vilag/20110816_ketnyelvu_utcanevtabla_ausztria. Letöltés ideje: 2014.09.10.
- *Kisebbségi vezetők bírálják a karintiai kompromisszumot* (2011). Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/kisebbségi-vezetok-biraljak-a-karintiai-kompromisszumot>. Letöltés ideje: 2014.08.22.
- *Kudarcos egyeztetés a karintiai kétnyelvű, szlovén–osztrák helységnévtáblákról*. (2011). HVG. 15. sz. Elérhető: http://hvg.hu/hvgfriss/2011.15/201115_szlovenosztrak_vita_kitablazva. Letöltés ideje: 2014. 09.10.
- *Levélben szavazhatnak a kétnyelvű táblákról* (2011). Elérhető: <http://www.bumm.sk/56297/levelben-szavazhatnak-a-ketnyelvu-tablakrol.html>. Letöltés ideje: 2014.09.06.
- *Megoldódik-e a karintiai kétnyelvű helységnévtáblák ügye?* (2011) Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/megoldodik-e-a-karintiai-ketnyelvu-helysegnevtablak-ugye>. Letöltés ideje: 2014.09.06.
- *„Nem igazi karintiaiak.” Felhaborodást keltett egy osztrák politikus a szlovén kisebbségről szólva*. Elérhető: http://www.ma.hu/kulfold/146255/%20Felhaborodast_keltett_egy_osztrak_politikus_a_szloven_kisebbségreol_szolva. Letöltés ideje: 2014.09.08.
- *Nem lesz több kétnyelvű helységnévtábla* (2012). Elérhető: <http://mno.hu/kulfold/nem-lesz-tobb-ketnyelvu-helysegnevtabla-1062338>. Letöltés ideje: 2014.09.12.
- *Névtábla-mizéria Karintiában* (2006). Elérhető: <http://www.fidesz.hu/index.php?Cikk=58716>. Letöltés ideje: 2014.08.29.
- *Nincs vége a helységnévtábla-vitának Ausztriában* (2011). Elérhető: <http://www.hirek.sk/kulfold/20110406081906/>. Letöltés ideje: 2014.09.11.
- Pandel, Martin (Hrsg.) (2004): *Ortstafelkonflikt in Kärnten – Krise oder Chance?* Braumüller, Wien.

- Ogris, Tomaz (2011): *Kärnten: zwei Sprache, eine Kultur*. 134. Elérhető: http://www.volksgruppenbuero.at/images/uploads/zbornik_ogris_finsc2.pdf.
- *Das Ortstafelerkenntnis des Verfassungsgerichtshofes – Das Erkenntnis*. Elérhető: http://www.elnet.at/dossier/das_ortstafelerkenntnis_des_verfassungsgerichtshofes_das_erkentnis/56.
- *Slovene in Austria* (1998). 8. Elérhető: <http://www.uoc.es/euromosaic/web/document/eslove/an/i2/i2.html> Research Centre of Multilingualism. Letöltés ideje: 2014.08.29.
- Steiner, Elisabeth (2011): *Historischer pakt: im Land Kärnten werden 164 zweisprachige Ortstafeln stehen*. Elérhető: <http://derstandard.at/1303291430530/Ortstafel-Frage-geloest-Historischer-Pakt-Im-Land-Kaernten-werden-164-zweisprachige-Ortstafeln-stehen>.
- Szászi Júlia (2007): *Csiki-csuki. A karintiai szlovén helységnévtáblák fél évszázada*. Barátság. XIV, 2. 5331–5332. Elérhető: www.nemzetisegek.hu.
- Szoták Szilvia (2003): Az ausztriai kisebbségek nyelvi jogai – különös tekintettel a magyar kisebbségre. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 204–220. Már ez sem elérhető, a kisebbségkutató intézet honlapja átalakult
- *Tovább várat magára a karintiai helységnévtábla-vita megoldása* (2011). Elérhető: <http://www.nyest.hu/hirek/tovabb-varat-magara-a-karintiai-helysegnevtabla-vita-megoldasa>. Letöltés ideje: 2014. 09.01.
- *Vége a tábla-játéknak?* (2011). Elérhető: <http://www.szervuszausztria.hu/ausztriapolitika/szervuszausztria-politika-karintia-szloven-kisebbsseg-76929.html> Letöltés ideje: 2014.09.06.
- Weiter, Teodor (1979): *Das österreichische Volksgruppenrecht seit dem Volksgruppengesetz von 1976: Rechtsnormen und Rechtswirklichkeit*. Braumüller, Wien.
- Wiegele, Franz (1995): *Das Minderheitenschulwesen*. Erziehung und Unterricht. 2-3. 198–201.